

Leiden, 7 Juni 1877.

Geëerde Heer!

In dank zend ik U hierbij VIRCHOW's *Beiträge* terug. Volgens 't door U uitgedrukt verlangen heb ik 't werk doorgezien en die gedeelten gelezen, waarover ik een oordeel kan vellen. Ik zal U openhartig zeggen, welken indruk 't werk op mij gemaakt heeft.

Geenszins ontken ik den loffelijken ijver van den schrijver om zich op de hoogte te houden van 't historisch gedeelte der taak, zoo als hij die opvatte. Doch ik kan niet verhelen dat hij slechts een klein gedeelte der bronnen (of citaten uit de 2de en 3de hand) gebruikt heeft. De waarde zijner autoriteiten is meestal gering. Er worden Duitse, en verwonderlijk en prijzenswaardig genoeg voor een Duitscher, ook Nederlandsche schrijvers over Germaansche oude geschiedenis aangehaald, maar de beste schijnt hij niet eens te kennen. Men had onder andere mogen verwachten dat hij in de eerste plaats de *Geschichte der deutschen Sprache* van JACOB GRIMM zou geraadpleegd hebben, want in spijt van den titel weet toch, om zoo te zeggen, ieder in Duitschland dat het boek hoofdzakelijk over de oude stamverdeelingen, woonplaatsen der Germanen enz. loopt. Het doet er niets toe of men zich met GRIMM's vaak fantastische gevolgtrekkingen vereenigen kan of niet, hij geeft vóór zijne droomen de naakte feiten en nagenoeg volledig de bronnen, zoo als geen ander.

Het is mij niet gelukt te ontdekken wat VIRCHOW onder Franken verstaat. Zoo verre ik zien kan, worden bij hem politieke namen onophoudelijk verward met ethnische. Het is volkomen goed bekend waar de volken gewoond hebben, welke in de 3de eeuw na Chr. onder den naam van Franken optreden, zoo niet in alle tijdperken hunner *geschiedenis*, dan toch in de 3de, 4de, 5de eeuw, enz. Aan door niets bewezen beweringen ontbreekt het niet. Op blz. 13, regel 5 v. o., wordt van de Sugamberen gesproken als van 't kernvolk des Frankenbonds en verder dat ze onder de door hen onderworpen volken verdwenen zijn. Het eerste is half waar, het tweede eene ongewettigde gevolgtrekking. Het is waar dat CHLOWIS "Sicamber" genoemd wordt en daaruit mag men met waarschijnlijkheid afleiden dat de Merowingen Sugamberen waren. Maar de grootvader van CHLOWIS heet een "Salisch" vorst; de wet der Nederlandsche en Fransche Franken wordt *Lex Salica* genoemd, en uit niets blijkt dat de Sugamberen in getal juist zoo talrijk waren.

Integendeel na de opkomst van den naam "Franken", d. i. Salische Franken, spreken de klassieke schrijvers gewoonlijk van Saliërs of Franken, niet van Sugamberen. Bedenkt men dat Tubanten, Chamaven, Bruchteren, Hettuariërs, later ook de Batavien enz. tot de Franken behoorden, dan kan men moeielijk aannemen dat de Sugamberen iets anders geweest zijn dan een betrekkelijk klein onderdeel der Franken, al waren zij misschien de ziel van de verbonden tegen de Romeinen. Dat de Sugamberen en overige Franken met zak en pak alle naar Frankrijk getrokken zouden wezen, blijkt uit niets. Integendeel, men weet met volkomen zekerheid dat de Karolingen tot en met KAREL den Groote nooit in Frankrijk *gewoond* hebben, en er niet vandaan kwamen. Het waren Tongeren, of althans ze hadden van ouder tot ouder in 't land der Tongeren gewoond. Over 't aantal Franken, dat werkelijk zich in Frankrijk gevestigd had, zijn de gevoelens nog zeer verdeeld. Als men weet dat ten tijde van GREGORIUS van Tours in 't laatst der 6de eeuw, ja zelfs vroeger, te Orleans of geen enkele Frank woonde òf alle daar woonachtige Franken hun taal vergeten waren — 100 jaar na CHLOWIS — dan moet men het waarschijnlijk achten dat de percentage

Franken in Gallië onbeduidend geweest is. Een volk verleert zijn taal niet in 100 jaren, tenzij alle aangekomen mannen vrouwen uit het land nemen, zoo als met de Noren in Normandië later plaats heeft gehad. Ik voor mij zie geen reden waarom de groote massa der gezetene landbouwende Frankische bevolking in de Betuwe, Toxandrië, Brabant enz. naar Frankrijk (d. i. Gallië) zou getrokken zijn. Nog minder zie ik, op welken grond men den Nederlanders ten Zuiden des Rijns en bewesten den IJssel de Frankische nationaliteit kan ontzeggen. Waar in ons rijk Franken, d. i. personen die zich Franken noemden, woonden in de 8ste én 9de eeuw, en waar hier te lande Frankisch (d. i. Salisch) recht gold, is vrij goed bekend uit de charters 1).

Volkomen terecht zegt VIRCHOW ergens, dat het niet aangaat, zooals BROCA gedaan had, alle Fransche schedels voor Frankische aan te zien. Hij had verder kunnen gaan en mogen beweren dat er van „Frankische” schedels alleen sprake kan wezen benoorden Loire en beoosten Bretagne en bewesten Alemannië, afgezien van erratische schedels of dezulke als er in het hedendaagsche Frankrijk ontstaan zijn door vermen- ging van Galliërs, Bretons, Aquitaniërs, Romeinen, Noren, Burgondiërs, Goten en Franken. Er is zeker niet weinig Germaansch bloed in de Franschen, maar daaraan hebben de Burgondiërs, Goten en Noren, zelfs Alemannen (waarvan een deel later den Frankennaam aannam) met elkander vermoedelijk veel meer deel dan de eigenlijke, d. i. Salische, Franken.

Ik zal over dit punt niet verder uitweiden en liever 't een en ander toevoegen aan hetgeen ik over de Friezen tusschen Vlie en Sincfal vroeger reeds gezegd heb. Toen ik U schreef dat de Germaansche woorden in de *Lex Frisionum* positief niet Friesch waren, had ik niet gelezen wat RICHTHOFEN in zijn nieuwe editie dier wet (de *Lex Frisionum*, uitgegeven en toegelicht door VON RICHTHOFEN naar PERTZ' *Monumenta Germaniae*, bezorgd door 't Friesch Genootschap; Leeuwarden 1866) over die woorden zeide. Hij behandelt ze alle en toont met overvloed, zelfs met ballast van geleerdheid, aan, dat al die woorden niet Friesch zijn. De zaak is dan ook zoo eenvoudig en klaar dat noch aan RICHTHOFEN, noch aan mij eenige eer toekomt voor zulk een gemakkelijk betoog. Ook zie ik dat RICHTHOFEN overtuigd is geworden, dat de eigenlijke Friesche wet tusschen 't Vlie en Lauwers thuis behoort en al het overige toevoegsel is. Dat dit ook mijn gevoelen, ten minste in hoofdzaak is, weet gij. Eene voldoende verklaring van 't feit dat Friesland zich heet uit te strekken tot aan 't Sincfal geeft RICHTHOFEN niet. Mijn gissing daaromtrent is U bekend.

Hoe men het ook verklare dat in een zeker tijdperk der middeleeuwsche geschiedenis Friesland zich heet uit te strekken tot het Sinkfal, zooveel is zeker dat de taal van 't land bewesten 't Vlie niet Friesch was en tot heden toe nog niet geworden is. (Ter loops zij opgemerkt dat de Germaansche namen op de votiefsteen en Nehalennia niet Friesch zijn. Natuurlijk bewijst dat niet zoo heel veel, want wie geeft ons de zekerheid dat al die vereerders van Nehalennia Zeeuwen waren? Maar iets bewijst het, dat er geen enkele Friesche vorm voorkomt)

De zeven Zeelanden omvatten geheel Friesland. In RICHTHOFEN's *Friesische Rechtsquellen*, blz. 110, leest men: „Hijr begint ein klein tractaet fan da saun zelanden des gansen landis fan Freesland mey sijn tobiheer ende eylanden,” d. i. „hier begint een klein tractaat van de zeven zeelanden des ganschen lands van Friesland met zijn toebehooren en eilanden.”

1) In de *Vita Liudgeri* (SLOET's Oorkondenboek I, 11) komt eene plaats waaruit blijkt dat Wilp bij den IJssel op den grens lag van Franken en Saksen „in confinio Francorum atque Saxonum, secus fluvium Isla.” De taalgrens is tot op den dag onveranderd gebleven.

Dat is duidelijk genoeg. Onmiddellijk daarop volgt de opsomming van die zeven zeelanden, waaruit Friesland bestaat. Het eerste zeeland is Westfriesland, Hoorn, Enkhuizen enz. Het tweede strekt zich uit van Stavoren tot Leeuwarden enz. Derhalve de zeven zeelanden omvatten volgens de meening der Friezen juist dat land waarvan men ook elders weet dat het Friesch is. Indien nu de streek tusschen Vlie en Sincfal ook in eigenlijken zin tot Friesland behoorde, zouden de zeven zeelanden *niet* Friesland omvatten, en moeten er behalve de zeven nog andere geweest zijn. Waar blijft de invloed der *latere* politieke verdeeling?

In de hoop Uw geduld niet te zeer op de proef gesteld te hebben, blijf ik

Uw hoogachtend :

H. KERN.

ERRATUM.

In de NAAMLIJST der leden zijn de volgende fouten ingeslopen:
r. 4 b. v. *staat* 1876, *moet zijn* 1877.

Aan de opgave der leden des Hoofdsbestuurs ontbreken de volgende namen:

Jaar
van
aftreding.

1877. Prof. F. C. Donders. Utrecht.

1879. J. J. Aghina, Hoorn.

„ Dr. H. P. Kapteijn, Abcoude.
